

Presentació de l'exposició

**SENSE REFUGI:
HISTÒRIES DE
DESPLAÇAMENT FORÇAT
I LLUITA EN DEFENSA
DE LA TERRA**

A càrrec de:

**Comissió Catalana d'Acció pel Refugi (CCAR),
Taula per Mèxic
i Ruido Photo**

amb la participació de:

Javier Silva i Mar Apablaza

CCAR
comissió catalana
d'Acció
pel Refugi

L'esdeveniment té lloc a l'Espai Refugi, un nou lloc d'intercanvi obert a la ciutadania i a les persones refugiades on poder trobar-se, acompanyar-se i dur a terme diferents activitats, com ara l'exposició de fotografia "Sense Refugi". Taula per Mèxic, CCAR i Ruido Photo han retratat l'impacte de les transnacionals en convertir espais del sud global en llocs estratègics per l'obtenció de recursos per al nord global i les conseqüents vulneracions de drets ambientals, econòmics, socials i culturals que causen migracions normalment descrites com a voluntàries, però que són en realitat forçades pels megaprojectes extractivistes i la repressió que pateix la resistència organitzada de les comunitats afectades.

En el marc de la celebració de la COOP27, la responsable d'incidència a la CCAR, la **Dilara Ekmen**, explica com l'exposició vol visibilitzar la simbiosi entre el sistema capitalista i la globalització, que aplica polítiques econòmiques en detriment de les comunitats indígenes i camperoles presentant els cas del Congo, El Salvador, Ghana i Brasil; però denuncia que no és només en aquests països, sinó que trobem diversos macroprojectes associats a aquestes vulneracions en contra de persones que s'hi deixen el cor i la pell per defensar la Terra, les persones defensores de drets humans i ambientals.

L'**Eunice Elenes**, membre de Taula per Mèxic, exposa el cas del "Tren Maia", no l'únic exemple, però sí el més emblemàtic: un recorregut ferroviari que vol recórrer el país des de Chapas fins a Yucatàn que suposaria la pèrdua de molts quilòmetres de natura i la gentrificació de zones amb biosferes de gran riquesa. Es tracta d'un projecte amb capital europeu, concretament d'entitats bancàries espanyoles i de grups empresarials també espanyols com el FCC. Un poder suposadament progressista va accedir a la política mexicana i semblava que es durien a terme processos de consulta prèvia, lliure i informada amb els pobles afectats, tal com marca la llei, però no va ser així, denuncia l'Eunice; de fet, el país s'ha militaritzat i el seu únic poder els deixa via lliure.

Aquest projecte amb propòsits turístics acaba expulsant de les seves terres a les comunitats indígenes, tal com ha passat amb aquells que s'hi han oposat, que han estat extorsionats i amenaçats de mort, fets que han provocat desplaçaments forçats massius.

En **Javier Silva**, alliberador de la Mare Terra del poble Nasa, al nord del Cauca, Colòmbia, exposa la seva experiència: la comunitat indígena del poble de nasa s'ha organitzat durant les últimes dècades per buscar una forma de plantar cara a l'extractivisme i el saqueig de les seves terres, començant un procés d'alliberament de la Mare Terra després de veure com les terres ancestrals de canya de sucre passaven a ser propietat d'indústries agrícoles. Aquest procés es va iniciar fa 8 anys i s'han pogut alliberar algunes hectàrees, però també 12 persones han estat mortes, lamenta en Javier. Policia secreta i antidisturbis tracten d'evitar aquesta lluita i intervenen a les manifestacions també amb grups armats il·legals sorgits del narcotràfic, perquè hi ha un alt interès en aquests camps donat que de la canya de sucre s'extreu etanol pels combustibles.

L'estratègia de l'Estat per aconseguir els terrenys va ser oferir solucions conciliadores als pobles. Alguns van acceptar, però tal com s'esperava el govern no va complir les seves promeses i el poble nasa continua la seva lluita contra els monocultius i el processament químic de les terres; cal cuidar les seves aigües i reforestar perquè la vida pugui tornar a indrets que s'han vist molt contaminats per l'arribada de projectes com la petrolera que s'ha instal·lat a la costa del Cauca. A més, assenyala en Javier, el clima ha canviat i les estacions ja no són tan marcades, fet que s'evidencia en els cultius. Però aquesta defensa de la terra continua patint repressió i els seus líders són perseguits pel mateix Estat, veient-se forçats a buscar asil a Europa. La coordinadora Chorera de Talcahuango Mar Apablaza Saravia descriu la regió del Bio Bio a Concepció, Xile, com la productora de la tercera part d'energia del país i també la més cara. La Mar explica com més de 6000 quilòmetres de costa han estat envaïts per transnacionals que treballen en la fusta, l'agricultura i la pesca, empreses de capital asiàtic i europeu. La seva instal·lació suposa l'alteració de l'activitat del país i el deteriorament del territori i de la qualitat de vida de la seva gent, que es veu obligada a marxar. La gran indústria amb totes les seves capacitats versus el treball més tradicional i artesanal: la indústria noruega ha monopolitzat la pesca del salmó i, a l'interior, grans indústries forestals han saquejat terrenys on ja ni es pot viure, deixant les comunitats sense mitjans de subsistència, i tot amb el permís del mateix govern.

A Xile, relata la Mar, aquestes pràctiques van ser afavorides durant els anys setanta i noranta amb la dictadura, però les democràcies que vindrien tampoc no frenarien aquest experiment liberal, permetent la continuïtat d'aquests projectes amb total impunitat, així com la precarietat dels treballs que aquestes empreses ofereixen a la comunitat.

La **Dilara** recull com a síntesi l'arribada del neoliberalisme a Amèrica Llatina des dels Estats Units, a mitjans dels anys setanta, i com s'utilitzarien els països llatins com a laboratori de polítiques neoliberals que després es traslladarien a altres territoris, per això podem trobar patrons comuns d'espoli en indrets amb diferències històriques. Davant aquestes situacions, les comunitats s'organitzen i, remarca, es donen confrontacions entre dues cosmovisions totalment oposades: el planeta i la natura com a Mare Terra amb drets propis, vers una visió d'aquesta com a font inesgotable de recursos.

En obrir un espai per a **preguntes i comentaris**, una persona assistent remarca com el colonialisme va conformar als països del sud global un model que continua viu i es reproduïx a partir d'una aparent absència dels estats, que és en realitat una particular relació permissiva amb els poders fàctics i que fa ús de violències dèbilment justificades mentre es beneficien de la situació.

L'Eunice Elenes planteja:

QUÈ PODEM FER DES DEL NORD GLOBAL?

Respon **Mar Apablaza Saravia**:

Crec que no es tracta d'ajudar a un país en concret, perquè és un problema de tots i totes. Surten perjudicats uns primer i després els altres, però la destrossa d'aquests territoris ens afectarà a tots per igual tard o d'hora. En termes pràctics, ens convé identificar en quin lloc estem posicionats i fins on volem implicar-nos, i l'impacte dependrà de la confiança que tinguem en allò que fem i com ens organitzem. En un país aparentment perfecte segur que hi ha problemes interns, micro problemàtiques generades pel capitalisme, que sap encarregar-se de que no ens preocupem pels problemes globals. Actuar en el nostre entorn, a les activitats quotidianes, ja és

positiu. Les transnacionals no pararan la seva activitat ni el govern els demanarà que malgastin menys recursos, però sí que ho demanaran als ciutadans...

Respon **Javier Silva**:

Els pobles tenen els seus coneixements i ja es preveu la falta de recursos, però hem de visualitzar i preocupar-nos per la situació a escala mundial i reduir els nivells de consum. Sortir del sistema és molt difícil, pràcticament impossible, però almenys hem de treure-li patrocini i fer petits canvis en la nostra rutina, com ara organitzar-nos per plantar arbres; ser conscients perquè el curs del futur que ve serà molt difícil de canviar.

TAULA RODONA: MIGRACIONS VOLUNTÀRIES?...

Després d'una radiografia de les vulneracions de drets humans i ambientals, la **Dilara Ekmen** assenyala la pesca industrial i l'agricultura intensiva com a macroprojectes i presenta dades analitzades amb l'Observatori de Multinacionals a Amèrica Llatina i Amigos de la Tierra: l'actual model de consum d'alimentació a Espanya requereix 9,2 milions d'hectàrees de terres per abastir a tota la població, terrenys i recursos que s'extreuen a altres països, un 20% dels combustibles fòssils es destina al transport d'importacions i exportacions, i la indústria pesquera genera 7,2 milions de tones de CO2 amb una rebaixa fiscal de 1.500 milions d'euros per subvencionar aquests combustibles.

Quins impactes ambientals generen aquestes realitats?

En **Jaume Portell**, periodista especialitzat en economia i relacions internacionals, explica el cas de Gàmbia, on gran part de la dieta de la població prové de la pesca, l'element més assequible per aconseguir proteïna tenint en compte que el consum de carn suposa alimentar i cuidar al bestiar i, per tant, té un cost molt més alt. Les petites embarcacions artesanals gambianes, inofensives amb el medi ambient, han vist els grans vaixells europeus conquerir les seves aigües des dels anys vuitanta. També la Xina hi arribaria per obtenir farina de peix que permet al país la cria a piscifactories.

Aquests canvis han suposat un encariment del preu de peix, que en alguns casos s'ha duplicat. Aquesta inflació es trasllada a altres àmbits com els productes agrícoles i, si el seu cost puja, també ho farà el de la carn. La intervenció d'altres països, per tant, té conseqüències evidents a la vida quotidiana.

Es coneix que més de la meitat dels vaixells que es veuen a la costa de Gàmbia són espanyols, explica en Jaume. La influència d'Espanya a l'Àfrica Occidental és alta i molt nociva. Un 20% de l'economia gambiana depèn de les remeses bancàries i un 20% del turisme, és a dir, és una economia molt poc autònoma que espera del turisme i dels diners que envien les persones que han emigrat. De fet, denuncia en Jaume, les persones migrants paguen un 8-10% de comissió als enviaments que fan a través d'empreses com Moneygram o Western Union, fet que continua alimentant la situació de dependència amb els països colonitzadors.

QUIN IMPACTE TÉ LA CRISI ALIMENTÀRIA GLOBAL?

La coordinadora de Sud a Justícia Alimentària, **Pilar Mayordomo**, menciona impactes a diferents nivells com ara la salut, pel cultiu en aigües contaminades; la identitat i l'arrelament cultural, pels desplaçaments forçats en conseqüència de l'acaparament de terres per part d'empreses que emprenen activitats sense cap mena de filtre ni compensació per les comunitats afectades que, cal assenyalar, tenen una relació ancestral amb la Mare Terra; l'economia, donat que les persones veuen com els béns comuns i recursos naturals es privatitzen; i els ecosistemes, arran de l'ús de químics i llavors transgèniques vers els mètodes d'agricultura i pesca ancestrals. Amb tot, la població perd el control de la seva cadena alimentària i els seus mitjans de vida.

A més, aquestes indústries són responsables del canvi climàtic, grans emissores de CO2, i són indústries amb activitats que tenen a veure amb la desforestació, la sequera i les plagues.

COM S'EXPLIQUEN ELS ACORDS COMERCIALS DE LA UNIÓ EUROPEA AMB SENEGAL, GÀMBIA I MAURITÀNIA A NIVELL PRÀCTIC?

En època dels inicis del colonialisme, detalla en **Jaume Portell**, es va prohibir l'ús de la moneda d'intercanvi que s'utilitzava a l'Àfrica Occidental, el cauri (monetaria moneda). D'aquesta manera, s'aconsegueix desfer els vincles comercials propis de les poblacions. Es va obligar a pagar impostos a França per l'ús de la nova moneda gestionada per l'economia francesa i, per tant, es genera un deute que no poden pagar donat que no fabriquen aquesta moneda. Davant aquesta problemàtica i dèficit comercial en Jaume Portell exposa la solució: pactes comercials, acords de lliure pesca i lliure comerç que alhora juguen amb els preus dels aranzels amb països que ja han esgotat els seus recursos o estan hiperexplotats i necessiten acaparar els d'aquells que encara en disposen, països que el model colonialista ha controlat en detriment dels pobles.

EN QUINA SITUACIÓ ES TROBEN ELS PESCADORS A SENEGAL QUAN DECIDEIXEN VENIR CAP A EUROPA?

En **Papalaye**, activista i membre del Sindicat de Manters, confirma que el govern senegalès continua a les ordres de França i que facilita tots aquests contractes amb la Unió Europea.

Explica com això suposa el canvi d'una vida estable on tothom pot beneficiar-se de la pesca, no només els pescadors sinó els qui carreguen i descarreguen vaixells, els comerços, qui fa els materials..., a una vida on la gent ha de marxar perquè ha perdut les seves vies de subsistència. Amb l'arribada dels vaixells europeus, les zones properes a les costes eren envaïdes i els pescadors havien de viatjar més lluny, fins a Serra Lleona, complicant i allargant molt les sortides. Tot i així, encara hi ha esperança d'un canvi de govern que defengui la sobirania del poble senegalès, però ara per ara, els beneficis dels acords internacionals estan per davant de les persones.

Aquestes migracions forçoses també es donen a la regió del Bio Bio, a Xile, on comunitats arrelades al territori tradicional i espiritualment veuen arribar les indústries expansives. Però no tothom pot marxar, destaca la **Mar Apablaza**: en un nucli familiar sol ser el pare qui marxa, quedant la mare i els menors a un territori on viuen de forma precària i convivint amb els problemes socioeconòmics, on també queden les persones grans o amb diversitat funcional. A més, la instal·lació de noves empreses acaba suposant un biaix cultural donat que, havent perdut l'accés a altres vies de subsistència, la població es veu treballant de forma precària i vivint entorn de l'empresa o indústria que s'hi ha assentat, els nuclis familiars s'hi han d'adaptar i en moltes ocasions els infants queden desprotegits, assenyala la Mar, arran d'una cadena de danys ocasionats per les transnacionals. Denuncia que s'ha de posar nom a les persones que hi ha darrere d'aquestes indústries i grans corporacions que deterioren la cultura i contribueixen a la pèrdua d'identitat, un afluirament del teixit social que saben evitarà que el poble generi resistència, un mètode de coacció característic del capitalisme.

La **Pilar Mayordomo** fa menció dels desplaçaments interns a El Salvador i Nicaragua també donat per la invasió dels espais de pesca i agricultura. Tal com passa a Senegal, les embarcacions pesqueres de El Salvador han d'anar més enllà per trobar producte, arribant a aigües d'altres països que les penalitzen. En la teoria les empreses tenen un pla de protecció de Drets Humans, però no en la pràctica, i tampoc no tenen cap responsabilitat jurídica amb els danys que puguin fer.

En el cas de Mèxic, explica l'**Eunice Elenes**, la llei esmentava que qui arriba primer es queda amb el producte. Es va acusar la pesca mexicana de no protegir els dofins i es va embargar recentment la tonyina per segon cop, el primer als anys vuitanta, i el govern va aconseguir instrumentalitzar els col·lectius ecologistes per fer xantatge a la seva pròpia població mentre que França, Espanya i els Estats Units continuaven pescant a les mateixes aigües.

Finalment, la **Dilara Ekmen** recull com aquestes estratègies de lideratge a diversos nivells, incloent-hi grups de narcotràfic, es repeteix en diferents països, les mateixes estratègies que fan servir les transnacionals, empreses que acaparen altes quotes dels recursos naturals sostingudes per la política i les institucions econòmiques que els donen pas i faciliten la feina.

**TAULA
PER
MÈXIC**

CCAR
Comissió Catalana
d'Acció
pel Refugi

Amb el suport de:

